

MOHÁS LÍVIA

Tűnődések olvasás közben

A Kafka-novella¹ első mondata – *„A törvény kapuja előtt áll egy őr”* – azokat az öröket juttatja eszembe, akikről Schiller beszélt az alkotómunkával kapcsolatban. Azt mondta: az értelem az alkotó fejében vonja vissza őreit, hogy az eszmék szabadon beronthassanak, s csak ezek után vegye szemügyre a nagy tömeget. Az őrök Schiller szavaiban, úgy hiszem, a túlzott racionalitás, a konvenciók, a sémák, a kategóriák, a skatulyák. Ha a világgal találkozás során *azonnal* ezek valamelyikébe préselnénk a jelenségeket, akkor máris előítélettel szemlélődtünk. Akkor az eszmék nem tudtak akadálytalanul lehatolni a lélek és a szellem mélyére, hogy ott kreatív nyersanyaggá rendeződjenek. A valósággal találkozás perceiben előbb engedni kell lenyűgözni önmagunkat. A gyerekek tudnak ilyen naiv előítélet-mentességgel befogadni, innen a sérülékenységük, mintha még nem lennének kapuőrök. Gyerekként gyűjthetünk össze alkalmas anyagokat az alkotáshoz. Gabriel Garcia Márquez, a Száz év magány Nobel-díjas írója mondja magáról, hogy kilencéves koráig egy kicsi kolumbiai faluban élt, és utána már nem történt vele semmi igazán elismerésre méltó! Talán ami a nyersanyaggyűjtését illeti – valóban nem.

A Kafka-novellában a törvény kapuja előtt álló őrhez odamegy egy vidéki ember. Engedélyt kér, hogy beléphessen. Az őr azt mondja, most nem engedheti be. Az ember napokig, évekig várakozik. Még zsámolyt is kap az őről, hogy leülhessen, a holmiját az őrnek adogatja, aki mindent elfogad. Emberünk úgy véli, hogy bebocsátásának egyetlen akadálya ez az első őr. Vár és vár, közben megöregszik, már haldoklik, merevülő teste felemelkedni se tud már, az őrnek kell lehajolnia, hogy értse a haldokló beszédét. *„De hát mindenki a törvény felé igyekszik – mondja az ember –, hogyan lehetséges, hogy ennyi év alatt rajtam kívül senki sem kért bebocsátást? – Az őr látja, hogy az ember már a végét járja, s hogy hallását elmúlóban még utolérje, ráordít: – Itt rajtad kívül senki be nem léphetett volna. Ezt a bejáratot csak a te számodra jelölték ki. Most megyek és bezárom.”*

Az ember tehát kívül maradt... De hát kicsodán kívül? Önmaga lehetőségein kívül? Az igazságon kívül? Üldögélt csak azon a zsámolyon a nyomorult, bámészkodott, várt, közben az esztendő kínos, mégis kényelmes várakozásában a talentomait is elásta? Most már sohasem tudjuk meg, mi válhatott volna belőle.

Milyen ez a vidéki ember? Minden bizonnyal túlzottan tisztelte a hatalmat. A gyávaság és a lustaság sem hiányozhatott belőle. De mégis, mitől volt ennyire tehetetlen ez a szegény maflya? Van egy jellegzetes típus: a kis „t” személyiség (take a chance = megkockáztat, rizikót vállal kifejezésből az elnevezés). Amit a kis „t” ember szeret: a biztonság, az alacsony kockázat, az ismerőség, ami bejósolható, a kis variabilitás, az egyszerűség, az egyértelműség, a statikusság, az alacsony intenzitás, a kicsi konfliktus. Mindig úgy rendezzi az életét, hogy efféle paraméterek határozzák meg sorsát. Ellentéte az a bizonyos „Hajtson szentlélek, vagy a kocsmá gőze” nagy „T” személyiség, akivel bizonyára rémes egy fedél alatt élni, máskülönben nagyszerű karakter lehet, kívált, ha jobb ügyekért vállal kockázatot. Mert ő szereti azt, amit bejósolni nagyon nehéz, ami új, szereti a nagy variabilitást, a bizonytalanságot, a komplexitást, az ellentmondásos-

ságot, a rugalmasságot, a kevéssé szabályozottságot, a minél magasabb intenzitást és az erős konfliktusokat. Ha a nagy „T” személyiség kriminalitáshoz folyamodik, félhetünk, mert vakmerő, és nem ismer legyőzhetetlen akadályt. Amerikai börtönvizsgálókban úgy találták, hogy a nagy „T”-k nyolcszor annyiszor kísérelnek meg szökést és hétszer annyiszor kezdeményeznek verekedést, mint a kis „t”-k. A nagy „T”-k utálják a nyugalmat? Így is lehet fogalmazni, de a természettudósok szerint: minden ember központi idegrendszere más-más feszültségi szinten „válaszképes”. Az arousal aktivációs szintjéről van itt szó, akkor jó a közérzetünk, ha ezt beállítjuk *a nekünk éppen megfelelő* feszültségre. Feltevések szerint a nagy „T”-k alacsony aktivációs szinttel születtek, és mindig „kell” valamit rendezniök, célcót, felfordulást, miegymást, hogy megemelkedjen ez a szint, és optimális válaszokat adhassanak a külső és belső ingerekre. Az a szegény mafla vidéki ember, ott a törvény kapujában, talán nagyon is magas arousal-szinttel született, s üldögélt a zsámolyon egy fél életen át, mert idegrendszerének optimális feszültsége így kívánta. A nagy „T” ettől a helyzettől megőrülne. Minden rizikót vállalna, hogy bejusson a kapun.

De vajon annyira fontos ez?

A fény ugyanis kijön a kapu elé. A törvény kapujában várakozó vidéki embernek vénségére meggyengül a látása, vaksin várakozik a kapun kívül, és *...észrevesz a sötét-ségben valami fényt, mely kiolthatatlanul árad a törvény kapujából.* ”

*

Riasztó a cím: *Miért ölik meg szüleiket a gyerekek?* A tanulmányban ötven esetet elemez a szerző,² és megkeresi a tragédiák közös mozzanatait. Első a *kiszolgáltatottság*, pontosabban ennek félelemkeltő és brutális formái. Ide számít az örökös gúnyolódás, a fizikai, a szellemi, a lelki sértegetés, az apa szexuális zaklatása, az alkoholizáló vagy drogbeteg szülők kiszámíthatatlan komiszságai, az olyan visszatérő helyzetek, amiket a gyerek se megelőzni, se kivédeni nem tud. Másik közös mozzanat a *reményvesztés*. Noha a fiatal rendszerint kér segítséget, odafordul a rokonhoz, a tanárhoz, a barátához, a szomszédhoz, de a külső megmentők csak átmenetileg hozhatnak megoldást. Hamarosan visszaáll minden a régi formába. „Segélykiáltás” az is, amikor a gyerek elcsavarog, megszökik vagy öngyilkosságot kísérel meg, jelzés, hogy a környezetétől meg szeretne szabadulni. Visszahozzák, meggyógyítják, s lassan utolsó reményét is elveszti, már nem bízik sorsa jobbra fordulásában. A harmadik közös mozzanat talán a legmegrendítőbb. A tett elkövetése után a gyermek *amnéziába* esik, kihagy az emlékezete. Mintha rövid időre saját élete is kihunyna akkor, amikor szülője életét kioltotta. Tény, hogy azokat a perceket legtöbb gyermek nem tudja felidézni. Ez a mozzanat felfogható úgy, mint a lélek önvédő mechanizmusa. A tudat kivilágosodásának, a valóság tudomásulvételének lassan, óvatosan kell megtörténnie, máskülönben az én összeroppanhat.

Hogy van az, hogy miközben rengeteg gyerek esik a brutális kiszolgáltatottság csapdájába, mégis kevesen ölnek. Feltételezhető, hogy a többség tud bánni az ilyen helyzetekkel, „ismeri” a túlélés lélektani technikáit. Valahonnan megtanulta, hogy az élet küzdelem, tőrés, harc, okos hallgatás, szenvedés, és ami talán a legfontosabb: problémamegoldás. És „tudja”, ha másképp fogná fel helyzetét, ha természetesen venné a harmóniát, akkor elveszítené életbátorságát és küzdőképességét.

Bruno Bettelheim³ gazdagon elemzi, hogy a mesék pompásan előkészítenek bennünket a gondok elviselésére. Segítségükkel már kisgyermekkorban bensővé teszünk és mélyen „tudomásul veszünk” néhány életrevaló dolgot. Nevezetesen, hogy számítani

lehet a sárkányfogakra, a vérre, a kardélre, a fájdalomra, a levágott fejű harcosokra, a szárnyukat vesztett griffmadarakra, a megégetésre szánt felhizlalt gyerekekre, a mérgezett gyümölcsökre, a felvágott hasú farkasokra, a forró vízzel lekopasztott ordásokra, a csúf békákra, akiket meg kell csókolni. Mindezeket a mesék tapintatosan mutatják, a szimbólumok félig-meddig takaró köntösében. Ami még ennél is fontosabb, bemutatják azt is, hogy a dolgok jóformán sohasem reménytelenek. A királyfi mégis legyőzi a sárkányt, Jancsi mégis lapátra teszi a boszorkányt, Hamupipókének mégsem kell élete végéig babot és lencsét válogatnia, a hős vadász végül ellátja a farkas baját, és Csipkerózsikát is kiemeli a Herceg az üvegkoporsóból. A mesékkal a remény is beépül a lélek mélyebb rétegébe, és ennél aligha lehet többet kívánni. Méghozzá többnyire azal épül be, hogy no, most aztán gyürközz neki, gyermek, hiszen soha semmi sem kapható ingyen. Ha sokat és jól mesélnek valakinek kicsi korában, akkor a lelki műnció kitarthat élete végéig.

De még ennél is többet adnak a mesék és mítoszok. Betáplálnak valamit a lélek legmélyebb rétegébe, ami nincs benne a kor tudományában. Valamit, ami a létre vonatkozik. De ezekre fogalmaink még nincsenek igazán – ahogyan a középkori embernek sem voltak még fogalmai a mikroprocesszorra, a videóra, az ékszíjra, a rádióra. A létből a mítosz kiszűr valami megnevezhetetlent, ezt tapintatosan, mértékkel adagolja belénk, mert – William Blake-től Jorge L. Borgesig mondják az érzékenyek – beleszakadnánk, ha a lét teljes valóságában megmutatkozna előttünk, lévén több és súlyosabb, mint maga a világegyetem. Ilyen értelemben a mese és a mítosz közvetítő huzal, és egyben védőruházat.

A múlt század a kollektivitást dicsérte, csakhogy az egész közösségi ember-kísérelt szemünk láttára szétesett, és maradandó szellemi táplálékot vagy érdemleges mítoszt nem hagyott hátra. Akkor most mi legyen? Visszaforduljunk az individuumhoz? Igen. Nem az egoistához, nem az *ember embernek farkasa* lényhez, hanem az *egyéni kereső*höz. Úgy tűnik, kinek-kinek egyéni választ kell találnia egyedi élete értelméhez, miközben saját erőit átfordítja a személyen túli vonzások irányába. Transzcendentálja, azaz meghaladja önmaga téri és idői korlátait. Talán ez a törekvés a következő új emberkép sajátja, azé, amelyik a lejárt kollektív ember után következhet. Megtapogatni vakon a végtelent – sokáig még úgy fogunk erről beszélni, mint a három vak ember az elefántról, mindhárom mást mondott róla, aszerint, hogy melyik részét simogatta.

A *paradoxonok korlátain* is túllép a mese. Azt tudomásul vesszük, hogy a világ ellentéthalmaz: nappal-éjjel, sötét-világos, kicsi-nagy, tél-nyár stb., csak azt nem éljük át, hogy mi is a világ részei vagyunk, az ellentétesség az emberre is érvényes. Bár érezzük ezt és megszenvedjük, de bánni nem tudunk saját paradoxonjainkkal, ahogyan a szülőgyilkos gyerek sem tud bánni a maga helyzetével.

A mesék szereplőiben jobban látjuk az ellentmondásosságot, mint önmagunkban. Szindbád az Ezeregyéjszakában egyszer teherhordó, máskor tengerjáró, egyik a munkás-én, másik a kalandor-én. De a kettő egy személy, efelől nincs kétség. Egyik a valóság-elv, másik az öröm-elv hordozója, tele fantáziával, kéjsóvársággal, életörömmel, az aszkéták szerint persze bűnnel. Magunkat is így kellene tudomásul venni, ahogyan a mesehősöket szabad, ellentéteink örök békítetésével.

Krúdy Gyula – akinek a nevét jó lenne felírni minden templomtoronyba – Szindbádjának nincs teherhordó énje, ő csupán az érzelmek szelíd kalandora, füttyül az időre, túllép rajta, mondhatni, transzcendentálja magát más és más dimenziókba. Halála után fagyöngy lesz belőle, bár tűnődik egy sort, ne kontyfésű legyen-e inkább,

avagy ólomkatona. Lényegében fagyöngyként is az marad, aki volt. Kalandozik tovább, legutóbb épp az aranyművesné fésülködőasztalán láthatni, azt figyelni éppen, hogyan búvik be a szép nő a selyemágyába. Szemlélődik. Ennyi talán elég.

*

A nagy fáradtság jelzés. Itt az ideje a töltekezésnek. A testé ilyenkor a jóga, az úszás, a léleké a csend, vonuljon ki a puszta, akár a régiek, és készülődjön az Útra.

Ekkor történt, hogy meghívót kaptam Tahiba. Nyolc éve lehetett, szögesek voltak az idők. Magas kóház, biblikusán szegényes nyaraló, villany sem volt benne, elem-lámpával közlekedtünk este. Az udvari kútról kannában hoztuk a vizet, mosdás zománcos lavórban. A nagy, nyitott konyhán teológiát végzett tiszteletesné asszony főzött, vadrózsás viaszosvászonnal terítettek, vándlingokban tálaltak kitűnő ételt, a csuprokon és evőeszközökön évtizedes és szolid kopások. Az ebédlő falánál dédanyáktól maradt faragott pohárszékek, három, talán négy is, figyelmesen álltak, hirdették a folytonosságot. Ajtuk néhol megrokkant, tetejükön behorpadt pöttyös labdák, viseltes bibliák, olcsó vázákban virág, és mindenütt lélek. Az udvaron diófa. Távolabb sárgára égett rét, azon is diófa, alatta sötétszürkére ázott és százszor kiszáradt lócák, ezeken ültünk, előadást hallgattunk Teilhard de Chardinról. A szél fúj, amely ott fú, ahol akar, és söpörte kifelé a belső fáradtságot.

Volt ott egy lelkész. Valamikor szerette volna összevetni a predesztináció tanát Teilhard-nak azzal valamelyest analóg gondolataival, írt Rezek Romannak, a fordító-nak Brazíliába, ám ebből a levelezésből mégsem tanulmány született, hanem azok a tahii szemináriumok, ott a fúvó szélben, a napégette mezőn. Ez az ember idős, szép arcú férfi, meglehetősen kopott öltönyben, de vasárnap felöltötte a komoly, sötét ruhát, olyan szelíden és emelkedetten beszélt, természetes pátozzsal, hogy érezhető lett: íme egy valóban boldog lény, attól az egyetlen ténytől boldog, hogy úgy hisz Istenben, akár a gyermek. Félni semmiféle fáradtságtól nem fél, a Nagy Uttól, a haláltól sem igen, sem a jelen időtől, hacsak nem tart egy kevéssé a nagy nyitott konyhában iparkodó tiszteletes asszonytól.

Hallgattunk a diófa alatt, néha úgy éreztem, mintha a „hány-angyal-tud-táncolni-egyetlen-tű-fokán”-féle aprólékoskodást folytatnánk – de hiszen nem ez a fontos! A kereső emberek egyedül a fontosak, a lényük, az, hogy egyáltalán vannak, és valami egyre terjeszkedik láthatatlanul.

*

Mi a démonikus? Démonikus a jótól való szorongás – mondja Kierkegaard⁴. No igen, de mi a „jó”? Szerinte a jó: *a szabadság, a megváltás, a megmentés*, ezektől fél a bennünk lévő démonikus, ezekkel nem mer, nem tud, nem akar parolázni. Azt kell megtudnunk, sorsszerű-e bennünk a démonikus. Mert miért ne lehetne az? Ahogyan valaki születhet gyengeelméjűnek, sajnálatos sorsa ez. Ám, ha a démonikus bennünk nem a sors, hanem a bűn megjelenési formája – akkor egészen más a helyzet.

Csak hogy gyáva korunkban keveset tudunk a valódi nagy *szellemi kísértéseinkről*, így a jótól való szorongásainkról is. Még a témát is elriasztjuk zajjal, dobbal, cintányérral, mint a bennszülöttek az őserdőben a vadállatokat. A gyávaságunknál csak a felületesség nagyobb. A legmélyebb mélységből nem tudnak felszínre jönni sem az angyalok, sem a vadállatok, a pszichiáterek szerint nagy kórformákat ma már nem lehet demonstrálni, mert még mielőtt kiformalódhatnának, a szedatívumok és a különféle

gyógyszerek visszanyomják és letompítják azokat. De ne a patológia vonalán haladjunk, hanem az egészséges szorongókén. Kierkegaard szerint erős szenvedéllyel kell vizsgálni, hogy sorsunk-e vagy bűnünk a démonikus! Ez a különbségtétel szerinte annyira fontos, hogy akkor is meg kell tennünk, ha az egész világ összedől, „még ha úgy tűnik is, hogy jóvátehetetlen károkat okozunk rendíthetetlenlenségünkkel”. Ez persze a gyakorló pszichológus és gyóntató pap számára ijesztő tanács, de csak a végzetesége miatt az, mert lényegét tekintve igaz. A szabadság – egyike a nagy jóknak – jele a megnyilvánulni tudás, a kommunikáció képessége. S ha zárkózottság, akkor az valami további jónak a kihordása miatt legyen, és szabad elhatározásból. Míg a rossz – a démonikus – jele a bezártság, a megnyilvánulni nem tudás; mivel ilyenkor – mondja Kierkegaard – valami van a lélekben, ami rettentő és voltaképp kimondhatatlan.

A jó és a rossz relatív természetébe számtalanszor beleütközik az ember. Volt a IV. században egy szakadár csoport, a *donatisták*. A karthágói püspökválasztás adott végső okot a szakadárságra. Az játszódtott le, ami előtte és azóta a történelemben számszor és ezerszer más-más környezetben, s mely folyamat algoritmus a következő: 1. üldöznek egy csoportot, 2. az üldözöttek egyike-másika együttműködik vagy csupán békülékenységet mutat az üldözőkkel, 3. fordul a kocka, 4. a most fönne lévő régi üldözöttek megpecsételik maguk között azokat, kik az üldözés korában békülékenységet mutattak, 5. új harc indul, a régi üldözöttek most egymást kezdik gyötörni. A diokleciani korban a keresztényeket üldözték, oroszánok elé vetették, és a mártíromság sokféle módját kénytelenek voltak elszenvedni. Az akkori keresztény „békülékenyek” és leszármazottaik, s akiket ezek a „békülékenyek” kereszteltek valaha, generációkon át viselték a vad-erényesek megvetését. Az egyik karthágói püspökválasztáson a vad-erényesek nem voltak hajlandók elismerni azt az új püspököt, kit valaha egy régi-régi „békülékeny” keresztelt. Nagy Konstantin bezáratta templomaikat, ők pedig, a donatisták, bosszúból hallatlan kegyetlenségeket követtek el az egyházú katolikusokon. A vakbuzgóság és a fanatizmus rémségeit nem kell esetelni. Végül Szent Ágoston hihetetlen szellemi ereje, vitakészsége és érvei számtalan donatistát visszahódítottak a mérték és mérséklet útjára. A donatisták nem is annyira a vad-erényesség miatt voltak ijesztőek, sőt démonikusak, hanem mert legfőbb erénynek tartották az öngyilkosságot. Szerintük a humánus és a mértékletesség egyenlő a képmutatással és álnoksággal. Krisztus sem volt mértékletes a keresztfán, és az isteni megváltás sem volt egyéb mint öngyilkosság, példázat, amit az igazi kereszténynek követnie illik. A lét maga nem más, mint halálsorozat, minden a pusztulás felé igyekszik, a virágoktól a csillagokig. Épp ezért a mártíromságot kívánni kell, és örömmel fogadni. Szent Ágoston ezt a terjeszkedő halálhisztériát, az önpusztító járvány elburjánzását leállította, megfékezte a bennünk lakozó vad démonikust. Szentkuthynál⁵ olvasok erről, Ágoston két művéhez írt – fantáziákkal és novellakezdeményekkel dúsitott – széljegyzeteket. Van itt egy különös, vörös hajú színész, akit a donatisták maguk közé hódítanak. A hölgy elvarázsolta transzban prédikál, öregek és fiatalok szomjasan hallgatják misztikus tanításait. „Ágoston is ott ült sokszor, egy blazírt képű vedlett tevének támasztva hátát, és először érezte a romantika émelítő betegségét, az abszurdum csábításait és csalásait, a vinum daemonum színét és csömörét.” A donatisták már alig várták, hogy a nő elkövesse a rituális öngyilkosságot. „Egy ilyen öngyilkosság pompásabb volt, mint egy rózsákba temetett lakoma Trimalchio asztalánál, intellektuálisabban kidolgozott, mint egy egyetemi szónoklatokból összeállított, dogmatizáló zsinat, szertartásosabb, mint egy húsvéti mise a konstantinápolyi császár-templomban. Professzorok és nagyvilági hölgyek, kó-

bor hiénákhoz hasonló piszkos szaharai misztikusok, a felekezethez tartozó politikusok mind teljes díszben jelentek meg a bazilikában. A sírásók a templomon kívül ácsorogtak."

Ha Szentkuthy színésznőjét a tett elkövetése előtt pszichológusi szakszerűséggel kikérdeztük volna – vajon megtudjuk, hogy sorsa volt-e vagy bűne a rituális öngyilkosság? Nincs már erre válasz...

De ha bennünk bűn a démonikus, akkor miféle vétkek lehetségesek? Dante poklában ott a választék. A kapunál találhatók a közönyösök. Beljebb a szerelem bűnösei, az ételben-italban mértéktelenek, a pénz bűnösei, a haragosok. Az erőszakosok körében hosszabban szemlélődhetünk, Dante itt alosztályokat állít fel: erőszak a felebarát ellen, Isten ellen, a természet ellen, a munka ellen. Majd jönnek a rondabugyrok lakói, a csalók, a csábítók, a hízalgők, a simoniákusok, a jósok, a képmutatók, a tolvajok, a rossz tanácsadók, a vizsályszítók, a hamisítók. Az árulók is sokfélék: árulás a haza ellen, a vendégek ellen, a legmagasabb dolgok ellen, a rokonok ellen, valahányan Káina fagyos tavában bűnhődnek.

Káin! Mindannyiunk ősapja, mert a szelíd Ábel gyermektelenül pusztult. Hiszünk vagy sem a szent mítoszokban, egyremegy, mert a tényeknek kénytelenek vagyunk hinni. Vagyis annak, hogy sárkányfogvetemény-mivoltunk mutatja: létezik bennünk, valamennyiünkben – és kivétel nincsen – a káini örökség. Legrémisztőbb az az anyáatok, amit Éva ősanánk mond Káinra a gyilkosság után:

*Váljon a gyümölcs
Hamuvá szájában! S a lombokon,
A hol fejét lehajtja, skorpiók
Mardossák! Alva Ábelt lássa mindig!
Ébren remegjen folyton a haláltól!
Váljék vérré a forrás tiszta habja,
Ha szomjú ajkkal inni meghajol!
Az elemek kerüljék másra válva!
Halálos kínok közt maradjon élve!
Rosszabb legyen halála a halálnál.*

.....
*Száradjon el lábad nyomán a fű!
Vadon ne védjen! Föld otthont ne adjon!
A por ne sírt! S tagadja meg tetőled
Fényét a nap s az Isten az eget.⁶*

Minden Káin-örökség, ami démonikus, ami szorong bennünk a jótól. Látens-Káin itt mindenki, ez ijesztő, ebbe akár bele is lehetne zavarodni, ha néha nem jönne egy mentőöv, egy módszer, egy mondat, egy bekezdés, ami talán ellensúlyozhatja a démont. Így jött nekem Medve Gábor módszere. Medve Gábor szép fiatal férfi, jó sportember, olykor verekedős, kereste az alkalmat, hogy belekössön a többiekbe. „Volt egy elmélete, egy saját nagy trükkje. Hogy hogy lehet ártalmatlanná tenni egy erős ellenséget, akivel nem bírsz. Véletlenül jött rá. Egyszer, még tavaly, olyan hülye indulat fogta el, hogy verekedni kezdett Merényi egyik fő csatlósával, akit testileg is utált, még hozzáérni is undorodott. Leteperték egymást, és a nagy verekedésben Medve

elfelejtette (nemcsak saját kényes porcikáinak féltését), elfelejtette a viszolygó utálkozást a másik bőréből, izzadt testéből. Amit megfigyelt belőle, nem az sült ki, hogy ezennél nem fél tőle már, hanem az, hogy többé nem utálta őt igazán. Csak neki kell menni, az se baj, ha te is kapsz tőle, mert utána aztán nem gyűlölöd többé: ez a nagy trükk: megszeretni a ronda állatot, ezzel teljesen ártalmatlanná teszed.

Ez volt (az új) találmánya Medvének. Lepakcsolni minden gyűlöletet. Helyette megszeretni nem könnyű, de ha sikerül, egy kicsit is, akkor biztos, hogy teljesen más lesz az ábra."⁷

JEGYZETEK

¹ Franz Kafka, A törvény kapujában. (Elbeszélések. Kriterion Könyvkiadó, 1978.)

² Katleen M. Heide, Psychology Today 1992. okt.

³ Bruno Bettelheim, A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. (Gondolat Kiadó, 1985.)

⁴ S. Kierkegaard: A jótól való szorongás. A démonikus. (A szorongás fogalma. Gönczöl Kiadó, 1993.)

⁵ Szentkuthy Miklós, Ágoston olvasása közben. (Jelenkor Irodalmi és Művészeti Kiadó, Pécs, 1993.)

⁶ Lord Byron: Kain. Fordította Mikes Lajos, Lampel Róbert cs. és kir. udv. könyvkereskedés kiadása.

⁷ Otlík Géza: Buda. (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1993.)

